

دانشکده ادبیات و علوم انسانی

دکتر علی شریعتی

پایان نامه تحصیلی برای احراز درجه کارشناسی ارشد

رشته زبان و ادبیات فارسی

تصحیح مقامات حسینی و تحقیق درباره شاعر و منظومه شعری او

استاد راهنما :

دکتر عبدالله رادمرد

استاد مشاور :

دکتر سید عباس محمدزاده

ارائه دهنده :

الیاس رستم پور

تابستان ۱۳۹۱

اظهارنامه

اینجانب **الیاس رستم‌پور** دانشجوی دوره کارشناسی ارشد رشته زبان و ادبیات فارسی دانشکده ادبیات و علوم انسانی دانشگاه فردوسی مشهد نویسنده پایان‌نامه با عنوان «تصحیح مقامات حسینی و تحقیق درباره شاعر و منظومه شعری او» تحت راهنمایی آقای دکتر عبدالله رادمرد متعهد می‌شوم:

• تحقیقات در این پایان‌نامه، توسط اینجانب انجام شده است و از صحت و اصالت برخوردار است.

• مطالب مندرج در پایان‌نامه تاکنون توسط خود یا فرد دیگری برای دریافت هیچ نوع مدرک یا امتیازی در هیچ جا ارائه نشده است.

• کلیه حقوق معنوی این اثر متعلق به دانشگاه فردوسی مشهد می‌باشد و مقالات مستخرج با نام «دانشگاه فردوسی مشهد» و یا «Ferdowsi University of Mashhad» به چاپ خواهد رسید.

• حقوق معنوی تمام افرادی که در به دست آوردن نتایج اصلی پایان‌نامه تأثیرگذار بوده‌اند در مقالات مستخرج از پایان‌نامه رعایت شده است.

• در کلیه مراحل انجام این پایان‌نامه، در مواردی که از موجود زنده (با بافت‌های آن‌ها) استفاده شده است ضوابط و اصول اخلاقی رعایت شده است.

• در کلیه مراحل انجام این پایان‌نامه، در مواردی که به حوزه اطلاعات شخصی افراد دسترسی یافته یا استفاده شده است، اصل رازداری، ضوابط و اصول اخلاق انسانی رعایت شده است.

تاریخ:

امضای دانشجو:

مالکیت نتایج و حق نشر

- کلیه حقوق معنوی این اثر و محصولات آن (مقالات مستخرج، کتاب، برنامه‌های رایانه‌ای، نرم‌افزارها و تجهیزات ساخته شده) متعلق به دانشگاه فردوسی مشهد می‌باشد.
- این مطلب باید به نحو مقتضی در تولیدات علمی مربوطه ذکر شود.
- استفاده از اطلاعات و نتایج موجود در پایان‌نامه بدون ذکر مرجع مجاز نمی‌باشد.

چکیده فارسی

منظومه شعری مقامات حسینی یکی از قدیمی‌ترین منظومه‌های حماسی در مورد قیام عاشورا در ادب فارسی است که مرحوم میرزا محمداکبر منشی بمرودی قاینی (۱۱۸۰-۱۰۷۸) دبیر دربار نادرشاه افشار، آن را در سال ۱۱۷۰ هجری قمری سروده است. این منظومه حدود ۳۰۰ بیت دارد که وزن و و قالب شاهنامه فردوسی را دارد. امتیاز این منظومه نسبت به آثار مشابه خود در آن است که برخلاف آن‌ها نوعی حماسه بوده و لحنی کاملاً حماسی دارد و در هیچ جای آن نشان از تأسّف و غم و اندوه نسبت به حادثه کربلا و شهادت امام(ع) و یاران ایشان وجود ندارد. در صورتی که آثار منظوم و منثور درباره‌ی قیام عاشورا عموماً نوعی مرثیه درباره‌ی مظلومیت و شهادت امام حسین(ع) هستند. این منظومه حماسی نسخ خطی فراوانی دارد که در کتابخانه‌ها و موزه‌های مختلف نگهداری می‌شود. کتب تاریخ محلی اغلب از روی هم به اختصار شاعر را معرفی و نامی از منظومه‌اش برده‌اند. کار اصلی در این پایان‌نامه جمع‌آوری نسخه‌های خطی این منظومه و تصحیح انتقادی آن بوده است. هم‌چنین در این پایان‌نامه با استفاده از آثار محدود بیرونی و نشانه‌های درون متنی به معرفی زندگی و آثار شاعر، منظومه، ویژگی‌ها و نسخه‌های آن پرداخته شده است.

امضای استاد راهنما

سپاس‌گزاری

در به انجام رسیدن این کار مرهون همراهی و همکاری عزیزانی هستم. از استاد اندیشمندم **دکتر عبدالله رادمرد**، که راهنمایی این پایان‌نامه را بر عهده گرفتند و با بزرگواری و شکیبایی بسیار مقدمه و متن منظومه را خواندند و نکات بسیار زیادی را گوشزد کردند صمیمانه تشکر می‌کنم. قدردان زحمات بی‌دریغ استاد دیگرم **دکتر سیدعباس محمدزاده**، استاد مشاورم هستم که چه در مراحل آغازین و چه مراحل پایانی کار توصیه‌های علمی و ارزشمندی را یادآوری نمودند. از همسر عزیزم خانم **فضه رستم‌پور** که در کار تایپ و خواندن نسخه‌ها کمک شایانی به من نمودند هم صمیمانه تشکر می‌کنم. از همکاری بزرگوارانی که در امر یافتن نسخه‌ها مرا همراهی نمودند، نهایت تشکر و قدردانی را دارم: **آقای رضا صرافیان** ریاست محترم اداره میراث فرهنگی، صنایع دستی و گردشگری قائنات، **آقای محمدعلی فقیهی** کارشناس محترم فرهنگی اداره کل آموزش و پرورش خراسان رضوی، **برادرم دکتر مسلم رستم‌پور** و **خواهرم زکیه رستم‌پور**. در پایان لازم است تشکر کنم از عزیزانی که در امر خواندن نسخه‌ها مرا یاری نمودند: دوست و همکار عزیزم **آقای محمدعلی نوروزی**، **خواهرم شریفه رستم‌پور** و دختر عمویم **زهره رستم‌پور**.

الیاس رستم پور

تابستان ۱۳۹۱

فهرست مطالب

صفحه	عنوان
۹	مقدمه
۱۱	شرح احوال و زندگی منشی بمرودی
۱۱	نام و شهرت
۱۲	ولادت و زادگاه
۱۲	وجه تسمیه بمرود
۱۳	عالمان و شاعران بمرود
۱۳	میرزاغلامرضا زرّین قلم بمرودی (پدر شاعر)
۱۴	میرزا محمدعلی خان دانش بمرودی (پسر شاعر)
۱۴	میرزا سحاب سحاب بمرودی (نوه منشی)
۱۵	محمود بمرودی
۱۵	محمدصادق بمرودی
۱۵	مذنب بمرودی
۱۶	آیت الله فقیه بمرود
۱۶	تحصیلات و اساتید

۱۷	ممدوحان شاعر
۱۷	احمدشاه ابدالی
۱۸	شاهرخ میرزای افشار
۱۸	وفات شاعر
۱۹	آثار منشی
۱۹	مقامات حسینی
۲۰	صحت انتساب مقامات حسینی به منشی
۲۲	مأخذ مقامات حسینی
۲۲	تاریخ سرودن منظومه
۲۳	مثنوی نان و حلوا
۲۴	مرثیه‌های عاشورایی
۲۵	دیگر آثار
۲۶	حماسه‌های عاشورایی پس از منشی
۲۶	مصیبت‌نامه
۲۷	شهنشاهنامه حسینی
۲۷	حمله حسینی
۲۸	صحیفه قاصریه
۲۸	شعر عاشورایی بعد از منش در بمروود و قاینات
۳۰	ویژگیهای زبانی و ادبی مقامات حسینی
۳۱	سطح زبانی
۳۱	آوایی (موسیقایی)
۳۱	موسیقی بیرونی (وزن)
۳۱	موسیقی کناری و ردیف
۳۱	موسیقی درونی
۳۲	تکرار واج (هم‌حروفی)
۳۲	تکرار واژه
۳۲	جناس
۳۲	سطح لغوی

۳۲	کاربرد الفاظ و عبارات قرآنی و عربی
۳۳	استفاده از الفاظ کهن فارسی
۳۳	استفاده فراوان از الفاظ و واژه‌های رزمی
۳۳	ساختن کلمات مرکب جدید
۳۴	سطح نحوی
۳۴	ایجاز
۳۴	فعل
۳۵	حرف اضافه
۳۵	جملات پرسشی
۳۶	سطح ادبی
۳۶	صنایع بیانی
۳۶	تشبیه
۳۷	استعاره
۳۷	کنایه
۳۷	آرایه‌های معنوی
۳۷	تلمیح
۳۸	تناسب (مراعات نظیر)
۳۸	ایهام تناسب
۳۸	لفّ و نشر
۳۹	سطح فکری
۴۰	تأثیر شاهنامه فردوسی بر مقامات حسینی
۴۴	نسخه‌های خطی مقامات حسینی
۵۱	روش کار در تصحیح منظومه
۵۲	علائم به کار رفته در متن و پاورقی
۵۳	برخی ویژگی‌های رسم‌الخط نسخه اساس تصاویر
۵۳	شروع منظومه
۵۳	تحمید باری تعالی و منقبت پیامبر (ص)

۵۵	در منقبت حضرت امام علی(ع)
۵۷	در مدح احمدشاه ابدالی(درزانی) حاکم کابل
۵۸	در مدح احمدشاه ابدالی و واگذاری حکومت خراسان به شاهرخ میرزا و مدح او
۵۹	تأسف شاعر در داغ پسر جوانش مرحوم دانش
۶۱	بیان علت و شیوه به نظم کشیدن واقعه‌ی عاشورا
۶۳	در وقایع بعد از شهادت امام حسن(ع)
۶۵	هجرت امام حسین(ع) از مدینه به مکه
۶۶	نامه نوشتن کوفیان به امام حسین(ع)
۶۷	فرستادن امام(ع) مسلم را به کوفه
۶۸	نامه نوشتن مسلم به امام(ع) و دعوت ایشان به کوفه
۷۱	آمدن عبیدالله بن زیاد - علیه‌العنه - به کوفه
۷۶	وارد شدن هانی به دارالاماره
۷۷	عزیمت مسلم(ع) به خانه ابن کثیر
۷۹	انتقام‌خواهی خاندان و اقوام ابن کثیر از عبیدالله - لعنه‌الله علیه -
۸۴	عزیمت مسلم(ع) به خانه طوعه
۸۶	مبارزه مسلم(ع) با کوفیان و شهادت او
۹۳	خبردار شدن امام(ع) از شهادت مسلم و ساکن شدن ایشان در کربلا
۹۶	آمدن حر به نزد امام(ع)
۹۹	پیوستن حر به سپاه امام(ع)
۱۰۲	به میدان رفتن حر و شهادت او
۱۰۷	به میدان رفتن برادر و پسر حر
۱۱۰	به میدان رفتن زهیر بن قین - رضی‌الله عنه -
۱۱۳	مبارزه زهیر با راکعب بن نصر و پسرش - لعنه‌الله علیهما -
۱۱۷	به میدان رفتن دلاوری از بنی کلب
۱۱۸	به میدان رفتن بُریر بن خُضیر
۱۱۹	مبارزه بُریر با یزید معقل - لعنه‌الله علیه -
۱۲۱	به میدان رفتن وهب بن عبدالله کلبی
۱۲۷	مبارزه وهب بن عبدالله با محکم بن طفیل - لعنه‌الله علیه -

- ۱۳۱ به میدان رفتن عمرو بن خالد -رحمه الله-
- ۱۳۲ به میدان رفتن پسر عمرو بن خالد -رحمه الله-
- ۱۳۳ به میدان رفتن عمرو بن حنظله تمیمی -رضی الله عنه-
- ۱۳۴ به میدان رفتن عبدالله مذحجی
- ۱۳۵ به میدان رفتن حماد بن انس
- ۱۳۶ به میدان رفتن وقاص
- ۱۳۶ به میدان رفتن شریح بن عبدالله
- ۱۳۷ به میدان رفتن مسلم بن عوسجه
- ۱۴۱ به میدان رفتن پسر مسلم بن عوسجه
- ۱۴۲ به میدان رفتن هلال بن نافع
- ۱۴۷ به میدان رفتن عبدالرحمن بن عبید -رحمه الله-
- ۱۴۷ به میدان رفتن یحیی بن سلیم
- ۱۴۸ به میدان رفتن دلاوری از غفاریان
- ۱۵۰ به میدان رفتن مالک بن انس -رحمه الله علیه-
- ۱۵۱ به میدان رفتن ابن مطاع -رضی الله عنه-
- ۱۵۱ به میدان رفتن قیس جان نثار -رحمه الله علیه-
- ۱۵۲ به میدان رفتن هاشم بن عتبه -رضوان الله علیه-
- ۱۵۵ مبارزه هاشم بن عتبه با سمعان -لعنه الله علیه-
- ۱۵۷ مبارزه هاشم بن عتبه با نعمان -لعنه الله علیه-
- ۱۵۹ به میدان رفتن فضل بن امام علی علیه السلام جهت امداد به هاشم
- ۱۶۴ به میدان رفتن حبیب بن مظاهر -رحمه الله-
- ۱۶۵ به میدان رفتن جریر -رضوان الله علیه-
- ۱۶۶ به میدان رفتن یزید بن مهاجر
- ۱۶۷ به میدان رفتن انس بن معقل
- ۱۶۷ به میدان رفتن عابس بن شیب شاکری و غلامش شوذب
- ۱۶۸ مبارزه عابس با ربیع تمیمی -لعنه الله-
- ۱۷۰ به میدان رفتن حجاج بن مسروق -علیه الرحمه-
- ۱۷۱ به میدان رفتن سیف بن حارث و مالک بن عبد سریع

- ۱۷۲ به میدان رفتن غلام ترک سیدالشهدا
- ۱۷۵ به میدان رفتن حنظله بن سعد - علیه الرحمه -
- ۱۷۷ به میدان رفتن یزید بن زیاد - رضوان الله علیه -
- ۱۷۸ به میدان رفتن سعید حنیفی
- ۱۸۰ به میدان رفتن جناده انصاری و پسرش عمرو
- ۱۸۱ به میدان رفتن ابومرّه بن مرّه - رضوان الله -
- ۱۸۱ به میدان رفتن ابن مقداد و ابن دجانّه
- ۱۸۳ به میدان رفتن عبدالله بن مسلم - رضوان الله علیه -
- ۱۸۶ مبارزه عبدالله با قدامه ملعون (اول)
- ۱۸۸ مبارزه عبدالله با سلامه ملعون
- ۱۹۰ مبارزه عبدالله با قدامه ملعون (دوم)
- ۱۹۰ به میدان رفتن جعفر بن عقیل - علیهم السلام -
- ۱۹۱ به میدان رفتن عبدالرحمن بن عقیل - علیهم السلام -
- ۱۹۲ به میدان رفتن محمد بن عبدالله بن جعفر طیار
- ۱۹۵ به میدان رفتن عون بن عبدالله بن جعفر طیار
- ۱۹۷ به میدان رفتن عبدالله بن امام حسن - علیهما السلام - و غلامش فروزان
- ۲۰۳ به میدان رفتن اسد و ابن انس جهت امداد به عبدالله
- ۲۰۴ مبارزه عبدالله با شیث ربیع - لعنه الله علیه -
- ۲۱۱ مبارزه عبدالله با یوسف بن احجار و پسرش طارق - لعنه الله علیهما -
- ۲۱۳ مبارزه عبدالله با مدرک بن سهیل - لعنه الله -
- ۲۱۵ به میدان رفتن شاهزاده قاسم بن امام حسن - علیه السلام -
- ۲۱۹ مبارزه قاسم با ازرق شامی و پسرانش - لعنه الله علیهم -
- ۲۲۸ به میدان رفتن ناصر بن امام علی علیه السلام
- ۲۳۲ به میدان رفتن عمران بن امام علی علیه السلام
- ۲۳۴ به میدان رفتن همان بن امام علی علیه السلام
- ۲۳۶ به میدان رفتن عون بن امام علی علیه السلام
- ۲۴۴ به میدان رفتن عبدالله بن امام علی علیه السلام
- ۲۴۴ به میدان رفتن جعفر بن امام علی علیه السلام

۲۴۵	به میدان رفتن حضرت ابوالفضل عباس علیه السلام جهت آوردن آب
۲۵۲	به میدان رفتن حضرت علی اکبر
۲۵۹	مبارزه حضرت علی اکبر با طارق و پسرانش
۲۶۱	مبارزه حضرت علی اکبر با مصراع -علیه اللعنه-
۲۶۴	به میدان رفتن امام حسین علیه السلام
۲۶۶	مبارزه امام حسین (ع) با تمیم بن قحطب -لعنه الله علیه-
۲۶۷	مبارزه حضرت امام حسین (ع) با ابطحی شامی -علیه اللعنه-
۲۷۲	خاتمه
۲۷۷	شرح و تعلیقات
۳۰۵	فهرست آیات و احادیث
۳۰۸	فهرست اعلام
۳۲۰	فهرست منابع و مآخذ

مقدمه

شاعران فارسی‌زبان از گذشته تاکنون به واقعه جانسوز کربلا توجه خاصی داشته و مراثی بلند و کوتاهی در بیان آن از خود به جای گذاشته‌اند. «تمامی تاریخ ادبیات نویسان نخستین مرثیه عاشورایی را به کسایی مروزی متولد ۳۴۱ه. ق. نسبت داده‌اند.» (حجازی، ۱۳۸۶: ۶۸)^۱

غیر از کسایی، سنایی غزنوی هم اشعاری در رثای امام حسین(ع) سروده است.^۲ به جز این دو شاعر افرادی چون قوامی رازی متوفای ۵۶۰ه. ق، ابن یمین، سلمان ساوجی و دیگران نیز اشعاری در رثای امام حسین(ع) سروده‌اند.

اما پیدایش و شروع حماسه‌های دینی مقارن با قرن پنجم هجری و ظهور شاعری با تخلص ربیع، صاحب منظومه حماسی *علی‌نامه* در وصف دلآوری‌های امام علی(ع) و نبردهای ایشان با مخالفان دوران خلافت‌شان - است. منظومه حماسی *علی‌نامه* قدیمی‌ترین حماسه دینی اسلامی و به خصوص شیعی است که ربیع آن را با استادی خاص و به تقلید از وزن و قالب و زبان شعری شاهنامه به نظم آورده است (شفیعی کدکنی، ۱۳۷۹: ۴۲۸). شاعر این منظومه عبدالملک بنان قمی متخلص به ربیع است که در هیچ کتاب و تذکره‌ی قدیمی نامی از او برده نشده. او در سال ۴۲۰ه. ق. به دنیا آمده و علی‌نامه را در ۴۸۲ه. ق. یعنی در ۶۲ سالگی سروده است (همان: ۴۲۹).

به وقتی که در شصت و دو سال من
رسیده بد و سعد بد فال من
دل من در این قصه همی رنج برد
گهرهای حکمت سوی گنج برد
(ربیع، ۱۳۹۰: ۱۷۰)

او این منظومه را به علی بن طاهر از اشراف ناحیه‌ی سبزوار تقدیم کرده است. تنها یک نسخه از این اثر باقی مانده که آن را محمد بن محمود مسعود المعتمد التستری در قرن هشتم هجری کتابت کرده و در کتابخانه موزه قونیه ترکیه نگهداری می‌شود. این منظومه با این ابیات آغاز می‌شود:

اگر چند هست این سخن آشکار
و لیکن چو من برنزد هیچ کس
تو بشنو کنون کز پس مصطفی
در این قصه در نظم گفتن نفس
ز شبهت که بد کرد با مرتضی
شاعر درحقیقت علی‌نامه را در جواب و مقابله با شاهنامه سروده است. او با این که اساس شاهنامه را از سوی دروغ می‌داند و از سوی پرداخته مکر کرامیان ولی اعتراف می‌کند که زبانی نغز و دلکش دارد. (همان: ۲۹)

مر این قصه را این سراینده مرد
اگر چند شهنامه نغز و خوش است
علی‌نامه خواند خداوند هوش
ز مهر دل خود علی‌نامه کرد
ز مغز دروغ است از آن دلکش است
ندارد خرد سوی شهنامه گوش
(همان: ۵)

این منظومه چند دهه پیش شناسایی و اخیراً به صورت نسخه برگردان چاپ شده است. تا قبل از آن معروف‌ترین منظومه حماسی دینی فارسی، *خاوران‌نامه‌ی ابن حسام خوسفی* متوفای ۸۷۵ در وصف دلاوری‌های امام علی (ع) و نبردهای ایشان با کفار خاوران بوده است. منظومه *خاوران‌نامه* به بحر متقارب در بیست و پنج هزار بیت و به تقلید از فردوسی سروده شده است. شاعر در جای جای این منظومه، در تجلیل از مقام استاد توس ابیاتی را به سلک نظم درآورده است:

و دیگر که فردوسی پاکزاد
سخن را بلندی ز گفتار اوست
که رحمت بر آن تربت پاک باد . . .
سخن را اندر اشعار اوست
(رزمجو، ۱۳۸۱: ۲۵۰)

بعدها افرادی چون باذل مشهدی در ۱۱۲۳ ه.ق در سرودن منظومه حماسی *حماسی حمله‌ی حیدری* - در شرح زندگی پیامبر(ص) و امام علی(ع) و غزوات آنها- و صبا‌ی کاشانی(م ۱۲۳۸) صاحب منظومه‌ی حماسی *خداوندنامه*، از کار او تقلید کرده‌اند(همان : ۲۵۲). با شکل‌گیری حکومت صفویه در سال ۹۰۵ قمری و رسمی شدن مذهب تشیع در ایران تألیف آثار مذهبی شیعی و نظم مرثیه و مدایح دینی به اوج خود رسید که ترکیب‌بند جاودانه و معروف محتشم کاشانی در رثای سالار شهیدان نمونه‌ی بارز آن است.

قبل از مرحوم منشی شعرای زیادی دست به سرودن منظومه‌های حماسی دینی زده‌اند اما موضوع هیچ کدام شرح و توصیف قیام عاشورا نبوده است هم‌چنین روایت‌های تاریخی برخی از این منظومه‌های حماسی دینی چندان معتبر نیست. قیام عاشورا همواره در ذهن شیعیان دردآور و ملال‌انگیز بوده و هرگاه نامی از امام حسین(ع) می‌شنیدند به یاد مظلومیت وی می‌افتادند و اشک می‌ریختند. در سخن شعرای این مرز و بوم نیز امام حسین(ع)، کسی بوده‌است که زیر بار ستم نرفته، به دفاع از حق قیام نموده در این راه مظلومانه شهید شده‌اند. نگاه منشی بمرودی به قیام عاشورا با نگاه تمام شعرای شیعه‌ی قبل از او و ارباب مقاتل تفاوت دارد. او امام(ع) و یارانش را پهلوانانی توصیف می‌کند که شجاعانه در برابر پلیدی و شومی می‌ایستند و آن را از بین می‌برند و خود با اشتیاق تمام به جایگاهی که آرزویش را داشتند پرواز می‌کنند.

شرح احوال و زندگی منشی بمرودی

نام و شهرت

میرزا محمداکبر بمرودی قاینی معروف به منشی از شاعران و دبیران عصر نادرشاه افشار است (قایناتی: ۵۲). در اکثر منابع قدیم و متأخر نام او محمداکبر آمده ولی زنگویی در کتاب *شاعران خراسان جنوبی* (ص ۴۰۹) و ابوالحسن گلستانه مورخ و دیوان‌سالار اواخر روزگار افشاری در *مجم‌التواریخ* (ص ۱۰۴) و به نقل از او دهخدا در *لغت‌نامه* نام شاعر را میرزا علی‌اکبر ذکر کرده-

اند. کاتب نسخه مقامات حسینی شاعر متعلق به کتابخانه مسجد گوهرشاد و به تبع آن محمدعلی خلیلی در کتاب شناسی امام حسین علیه السلام (ص ۱۴۶) نام او را میرزای بمرود و کاتب نسخه متعلق به کتابخانه دانشکده الهیات و معارف اسلامی دانشگاه فردوسی او را میرزا زکی و مرحوم دکتر محمود فاضل در فهرست نسخه‌های خطی آن دانشکده هم نام شاعر را به پیروی از کاتب نسخه ، میرزا زکی گفته است. دیگر کاتبان دیوانش نام او را میرزا محمداکبر منشی بمرودی نوشته‌اند.

او از دوستان میرزامهدی خان استرآبادی ، منشی دربار نادرشاه افشار و مؤلف درّه نادره بود و شاید به سعی او به دستگاه حکومتی نادر وارد شد و جزء وقایع‌نگاران و منشیان وی گردید (سعیدزاده ، ۱۳۶۹ : ۵۰۳) و به همین علت در میان اهالی روستا به منشی معروف بوده و خود نیز در اشعارش منشی تخلص می‌کرده است. عبدالرسول خیامپور در فرهنگ سخنوران (ص ۵۶۶) نام او را در ردیف شاعرانی آورده که نثرش متین و شعرش موزون و رزین است.

ولادت و زادگاه شاعر

محمداکبر منشی در سال ۱۰۷۸ هجری قمری در شهر اصفهان دیده به جهان گشود (همان : ۵۰۳). او هرچند در شهر اصفهان به دنیا آمد و در آنجا نشو و نما یافت ولی اصالتاً اهل روستای بمرود^۳ از توابع زیرکوه قاینات (خراسان جنوبی) است و اجدادش از دیرباز ساکن آنجا بودند و اکنون نوادگانش در آنجا زندگی می‌کنند. او در مقامات حسینی خود را از بمرود می‌داند.

اگر چه بود آب بمرود شور ز زشتی نباشد که گردد فخور
که آمد از آن منشی در وجود که تا بلبل طبعش آرد سرود ۴۲۴۲

بمرود از دیرباز زادگاه عالمان و ادیبان و شعرای بزرگی بوده است. از پیشینه‌ی تاریخی این روستا این را می‌توان گفت که وجود قبرستان‌های بسیار بزرگ و مسجد جامع قدیمی آن که تاریخ

ساخت آن را هیچ کس به خاطر ندارد ، بسیار طولانی است. برخی تاریخ بنای روستا را مربوط به قبل از اسلام می‌دانند.

وجه تسمیه بمرود

در مورد وجه تسمیه بمرود نظراتی مختلف وجود دارد برخی بر این عقیده‌اند چون رودی پایین دست روستا قرار داشته ، به (بام‌رود) بمرود شهرت یافته است و برخی دیگر می‌گویند چون همیشه در معرض و خطر سیل بوده (بیم‌رود) بمرود نامیده شده و نظر سوم این‌که چون رودی از وسط روستا عبور می‌کرده نام آن را (بین‌رود) بمرود گذاشته‌اند. بنا به ادعای اهالی روستا در سال ۱۳۱۶ زلزله‌ای رخ داد که خانه‌ها و مسجد جامع تخریب شد و عده زیادی هم کشته و زخمی شدند و مردم مجبور به ترک آن‌جا شدند. روستای کنونی در حدود ۱۵ کیلومتر با آنجا فاصله دارد.

عالمان و شاعران بمرود

بمرود از دیرباز زادگاه عالمان و ادیبان و شعرای بزرگی بوده است خاندان مرحوم محمداکبر منشی جزء بزرگان و عالمان خراسان بوده‌اند. از جمله عالمان و شاعران این روستا این افراد را می‌توان نام برد :

میرزا غلامرضا زرین‌قلم بمرودی (پدر منشی)

او از خوش‌نویسان ، سیاست‌مداران و شعرای دانشمند سده یازده و اوائل سده ۱۲ هجری قمری می‌باشد. در شهر هرات شاغل در یکی از مناصب سیاسی مهم بود ، پس از مدتی که گویا بعد از مرگ شاه عباس دوم صفوی و به خاطر اختلافی که در جانشینی شاه ایران پیش آمده بود ، راهی اصفهان و مقیم این شهر گردید (سعیدزاده ، ۱۳۶۹ : ۲۸۴). پسرش محمداکبر منشی در اصفهان در دوران سلطنت شاه سلیمان صفوی به دنیا آمد. در مورد لقبش «زرین‌قلم» داستان‌های زیادی نقل

شده است: برخی گفته‌اند به این علت که خط را با زیبایی تمام می‌نوشت به این نام معروف شده و برخی گفته‌اند شعر بسیار زیبایی در مدح یکی از شاهان صفوی سروده بود، شاه آنقدر به او طلا و جواهرات بخشید که قلمش درون آنها فرو رفت. مرحوم آیتی در *بهارستان* (ص ۲۶۸) در معرفی او اطلاعات غلط آورده است: «اسم او محمدرضا و سنی است و در وصف اول خلفای راشدین گوید...». پسرش منشی در هیچ جا از دیوانش نامی از او نیاورده است. او اشعار زیادی در رثای سالار شهیدان و مدح بزرگان دربار صفوی و موضوعات مختلف سروده که به کلی از بین رفته است، آیتی یک بیت از اشعارش را آورده است:

گر چه بودیم ولی در پی نابود خودیم در هراتیم ولی ساکن بمرود خودیم

میرزا محمدعلی خان دانش بمرودی (پسر منشی)

میرزا محمدعلی خان دانش بمرودی فرزند محمداکبر منشی از ریاضی‌دانان و شعرای قرن دوازده هجری قمری به شمار می‌آید. او همیشه در ملازمت نادرشاه افشار بود. او مدتی فرمانروایی فراه و قلعه‌گاه را بر عهده داشت. (رجبی، ۱۳۹۰: ۲۸۳) آیتی مؤلف بهارستان او را شاعر توانمندی دانسته که از او دیوانی در حدود هفت هزار بیت در اختیار داشته، از اشعارش تعدادی مرثیه در شهادت امام حسین (ع) و خاندان پاکش در جنگ‌ها و بیاض‌ها برجای مانده است و برخی از نوادگانش هم تعدادی از مرثیه‌های او را همه ساله در ماه محرم در مساجد می‌خوانند. نسخه‌ای از دیوانش به انضمام تعدادی از مرثیه‌های او در سنین جوانی از دنیا رفت و در روستای بمرود به خاکش سپردند، چنان‌که پدرش می‌گوید:

دریغا دریغا به پیرانه سر ز داغ یکی یوسف‌آسا پسر ... ۱۲۷
 دو ده روز پیش منجم نشست توگفتی در آن فن مگر زیج بست
 ز نظم و ز نثرش به دریا سروش رسیدی اگر ماهیان را به گوش

دُر ازضوءِ مضمون او خور شدی	ز لفظش شبه در صدف دُر شدی
بد از نظم او شعر شعرا شعار	شدی نثر او را ستاره نگار
گهررا چه افزایش است از صدف...	بود وصف شعرش به شعرا شرف

میرزا سحاب بمرودی (نوه منشی)

او فرزند دانش و نوه مرحوم منشی و از فضلای سده دوازده و اوایل سیزده قمری بود و چندی در قاین کارگزار و مستوفی امیر علی خان خزیمه علم بود. او در علوم ریاضی و هیئت و نجوم و حساب و فنون ادبی تبخّر کامل داشت و اشعار زیادی در مدح و مرثیه خاندان عترت سروده است. نسخه‌ای از دیوانش در موزه ملی بریتانیا موجود است (سعیدزاده، ۱۳۶۹: ۴۱۸). نام او در فرهنگ سخنوران خیامپور (ص ۴۴۱) هم آمده است.

محمود بمرودی

نام کامل این عالم و کاتب، محمود بن سیف‌الدین بن حسین شاه بن علی البمرودی است. در قرن نهم هجری می‌زیست ولی سال دقیق تولد و وفات او مشخص نیست. او در ۸۸۳ قمری نسخه‌ای از مثنوی مولوی را کتابت کرده است (بیانی، ۱۳۶۳: ۸۶۷).

محمدصادق بمرودی

میرزا محمد صادق بمرودی شاعر معاصر منشی هم از جمله عالمان و شاعران این روستا است. او مدت زمان زیادی در شهر هرات به امور سیاسی اشتغال داشته و با شاعر بیرجندی معاصرش محمدرفیع درمیانی متخلص به «لامع» مکاتبه و مشاعره داشته است، در دیوان لامع چند شعر در پاسخ به اشعار میرزا صادق آمده است (زنگویی، ۱۳۸۸: ۹۷). نام کامل او محمدصادق بن محمدآقائی بن میرزا عبدالواسع بن میرزا عبدالرزاق بن تاج‌الدین حسن بن غیاث‌الدین مطهر بن

شیخ الاسلام احمدجام است و چون دیگر شعرای بمرود در مرثیه‌سرایی و نوحه‌خوانی اهل بیت(ع) آثار شیوا و ارزنده‌ای دارد(سعیدزاده ، ۱۳۶۹ : ۴۲۶).

مذنب بمرودی

محمدحیدربن غلامرضا متخلص به مذنب از فضلا ، خوشنویسان و شعرای قرن سیزده و ربع اول قرن چهارده هجری قمری است. او منظومه‌ای حماسی به تقلید از منشی درمورد حضرت عباس(ع) و همچنین اشعار زیادی در رثای سالار شهیدان امام حسین(ع) سروده‌است که نسخه‌ای کامل از دیوان او در دست نوه‌اش در مشهد موجود است.(همان : ۳۴۲)

آیت‌الله حاج شیخ محسن فقیه بمرود

ایشان در سال ۱۳۰۹ هجری شمسی در روستای بمرود به دنیا آمدند. آیت‌الله فقیه اولین امام جمعه منصوب شده از سوی حضرت امام خمینی(ره) در خراسان بودند و مدت ۲۸ سال امام جمعه منطقه زیرکوه قاینات بودند. از ایشان چند اثر به نثر در حوزه علوم دینی و یک دیوان شعر که عموماً در رثای خاندان رسول اکرم(ص) است بر جای مانده. ایشان روز ۲۰ تیرماه سال ۱۳۸۶ دار فانی را وداع گفتند و در صحن جمهوری اسلامی حرم مطهر امام رضا(ع) به خاک سپرده شدند. روحشان شاد و یادشان گرامی باد.

تحصیلات و اساتید

محمد اکبر منشی در سنین جوانی از اصفهان به مشهد مهاجرت کرد و سالها شاگردی شیخ حرّ عاملی و بزرگان دیگری را کرده است (همان : ۵۰۳). در تمامی آثاری که نامی از منشی بمرودی آمده تنها نام یکی از اساتید او را آورده‌اند. گفته‌اند که او سالها در مشهد شاگردی شیخ حرّ عاملی را کرده است. او بدون شک در دوران کودکی در اصفهان هم در محضر عالمان شاگردی کرده است ولی اطلاعاتی در این مورد بدست نیامد. منشی بدون شک شاگرد شیخ محمدحسن حرّ عاملی معروف نبوده چرا که سال وفات شیخ ۱۱۰۴ هجری است درحالی که منشی در سال ۱۱۰۸ هجری به دنیا آمده است پس باید منشی شاگرد برادرش شیخ احمد حرّ عاملی صاحب *الدرالمسلوک* باشد. *دهخدا در لغت‌نامه* او را بدین صورت معرفی کرده است :

احمد بن حسن بن علی مشغری جبل عاملی از دانشمندان شیعه عصر صفوی و برادر شیخ حرّ عاملی عالم مشهور شیعی مدفون در حرم امام رضا (ع) است. او در سال ۱۰۴۰ ه. ق متولد شد و پس از مرگ برادرش در ۱۱۰۴ ه. ق به مقام شیخ الاسلامی مشهد منصوب شد. او هم‌چنین در سال ۱۱۱۵ ه. ق به دستور شاه سلطان حسین صفوی به مقام شیخ الاسلامی اصفهان منصوب شد و تا سال ۱۱۲۰ ه. ق زنده بود. از آثار او می‌توان: *تاریخ صغیر و تاریخ کبیر، الدرالمسلوک فی احوال الانبیاء و الوصیا و الملوک* و ... اشاره کرد.

ممدوحان شاعر

منشی بمرودی شاعری مذهبی و تمام اشعارش در مدح و ستایش و مرثیه ائمه (ع) و به‌خصوص در رثای امام حسین (ع) بوده است. وی در ابتدای منظومه مقامات حسینی به رسم آثار دینی چند بیتی را در توحید و ستایش باری تعالی و منقبت نبی اکرم (ص) و امام علی (ع) سروده است. پس از آن چند بیتی در مدح احمدشاه ابدالی (درانی) و شاهرخ میرزا نوه نادرشاه افشار گفته است. دوران کهن‌سالی منشی مصادف با حکومت احمدشاه ابدالی در قندهار و شاهرخ میرزا در مشهد بوده است (سعیدزاده ، ۱۳۶۹ : ۵۰۴). در اینجا مختصری در مورد این دو ممدوح او آورده می‌شود: